

of social competence of future social workers in the process of professional training: diss. for obtaining sciences. stupa dock. ped. of science]. Ternopil, 2021. 37 s.

16. Fedoruts M.V. Sotsialno-pedahohichni umovy formuvannia sotsialnoi kompetentnosti starshoklasnykiv zasobamy neformalnoi osvity: dys. na zdobuttia nauk. stup. kand. ped. nauk. [Socio-pedagogical conditions of formation of social competence of high school students by means of non-formal education: diss. for obtaining sciences. stupa Ph.D. ped. of science]. Ternopil, 2021. 370 s.
17. Shyshova O.M. Psykholoho-pedahohichni chynnyky rozvytku sotsialnoi kompetentnosti ditei starshoho doshkilnoho viku: dys. kand. psykhol. nauk. [Psychological and pedagogical factors in the development of social competence of older preschool children: diss. Ph.D. psychol. of science]. Kyiv, 2012. 225 s.

УДК 378.015.31:172.15:355.01

<https://doi.org/10.31652/2415-7872-2023-75-56-62>

НЕЛІНА ХАМСЬКА

<https://orcid.org/0000-0001-5567-9266>
nelina88@ukr.net

доцент

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

КАТЕРИНА ПОЛЯНСЬКА

<https://orcid.org/0000-0002-7489-1534>
katya-10@ukr.net

викладачка

Вінницький національний медичний університет
імені М. І. Пирогова
вул. Пирогова, 56, м. Вінниця

ЮРІЙ КОВАЛЬЧУК

yrchukk@gmail.com

студент магістратури

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми патріотичного виховання студентської молоді в умовах війни. На основі аналізу наукової літератури розкрито різні підходи до визначення понять патріотизм, патріотичне виховання. Окреслено цілі, завдання, зміст цього напрямку виховання, що диктуються викликами сьогодення. Закцентовано увагу на формуванні у студентської молоді таких її характеристик як патріотична самосвідомість, національна ідентичність, національні цінності, громадянська відповідальність, дієвість у збереженні культурної спадщини, мови, історії, захисті національної цілісності держави, її національних інтересів. Охарактеризовано особливості прояву патріотизму молоді на тлі війни, яку розв'язала російська федерація проти України: потреба й готовність до діяльності патріотичного змісту, відповідальність за долю Батьківщини, потреба в захисті своєї ідентичності та державних інтересів, громадянська активність, підвищення інтересу до історії, культурних, релігійних традицій українського народу. Розкрито напрями патріотичного виховання в сучасних надскладних умовах, в яких перебуває українське суспільство.

Висвітлено інноваційні форми й методи реалізації програми національно-патріотичного виховання студентської молоді в рамках практичної підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, структура патріотизму, патріотична самосвідомість.

NELINA KHAMSKA

associate professor,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical
University,
Ostrozkoho Str. 32, Vinnytsia

CATHERINE POLYANSKA

lecturer,
Vinnytsia National Medical University named after
Mykola Ivanovych Pirogov,
Pirogova Str. 56, Vinnytsia

YURI KOVALCHUK

master's degree student,
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Ostrozkoho Str. 32, Vinnytsia

PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH STUDENTS IN THE CONTEXT OF MARITAL STATE

The article substantiates the relevance of the problem of patriotic education of student youth in times of war. On the basis of the analysis of scientific literature, different approaches to the definition of patriotism and patriotic education are revealed. The goals, objectives, and content of this area of education dictated by the challenges of today are outlined. The emphasis is placed on the formation of such characteristics of students as patriotic self-awareness,

national identity, national values, civic responsibility, effectiveness in preserving cultural heritage, language, history, protection of the national integrity of the state and its national interests.

The features of the manifestation of youth patriotism against the background of the war unleashed by the Russian Federation against Ukraine are characterized: the need and readiness for patriotic activities, responsibility for the fate of the Motherland, the need to protect one's identity and state interests, civic activity, increased interest in the history, cultural and religious traditions of the Ukrainian people. The author reveals the directions of patriotic education in the current extremely difficult conditions in which Ukrainian society is. The article highlights innovative forms and methods of implementing the program of national-patriotic education of students as part of their practical preparation for future professional activities: the student challenge "To Victory" - defense of ideas symbolizing invincible Ukraine; participation in the project "Study and Distinguish" - the intellectual game Raccoon's Nota, the project "Fake or Reality" aimed at forming information media literacy; flashmob "I love Ukraine", volunteering, charity event "Let's support, help and win together" to promote patriotic values in the minds of students based on universal and national achievements, understanding their civic role in society, awareness of belonging to modern European civilization, and a clear orientation in modern realities and prospects of socio-cultural dynamics.

It is proved that the proposed forms and methods will contribute to the national-patriotic education of student youth in the context of Russian aggression against Ukraine.

Key words: *patriotism, patriotic upbringing, structure of patriotism, patriotic consciousness, forms, methods of patriotic expression.*

Нині українська держава переживає найскладніші часи свого творення. Це пов'язано із війною, яку розв'язала й веде російська федерація проти України. Процеси, що відбуваються в період війни (активізація діяльності громадських організацій, волонтерського руху, міграція населення і т. д.), впливають на переосмислення громадян країни у ставленні до історії, культури, традицій, звичаїв українського народу, а це вимагає нових орієнтирів у підготовці майбутнього вчителя до патріотичного виховання підлітків. На тлі війни відбувається сплеск патріотизму серед молоді, прояв інтересу до історії, культури, релігії, традицій, звичаїв українського народу. У зв'язку з цим, виникла нагальна потреба у визначенні нової стратегії виховання як багатокomпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави [8]. Окрім того, патріотизм є ціннісною основою будь-якого суспільства й виступає не лише чинником інтеграції нашої нації, а й істотним мотивом саморозвитку й розкриття всіх потенційних можливостей кожної людини в духовній, економічній і соціально-політичній сферах [8].

Патріотичне виховання під час війни відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні суспільства та підтримці національної ідентичності. Україна вже багато років переживає виклики та небезпеки через війну на Сході, анексію Криму. У таких умовах патріотизм стає фундаментальним аспектом національного розвитку держави.

Патріотичне виховання – це про те, як навчити людей пишатися своєю країною та бажати захищати її інтереси. Кожен українець має розуміти, що він частина великого історичного спадку, його внесок у майбутнє країни важливий. Патріотизм підтримує громадянську активність. Він надає нам мотивацію брати участь у громадських ініціативах, волонтерських програмах та інших діях, спрямованих на поліпшення життя в Україні. Виховані патріоти більше схильні допомагати й розвивати свою країну.

Патріотичне виховання також сприяє збереженню культурної спадщини, мови та історії. Таке виховання допомагає усвідомити цінність національних ідеалів, традицій та приналежності до країни. Відома українська письменниця Ліна Костенко зауважила: «Ви не можете любити свою країну, якщо не розумієте її історію та культуру». Сформованість патріотизму допомагає нам це розуміти.

Підґрунтям для аналізу сутності патріотичного виховання особистості слугують праці Г. Ващенко, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, І. Франка, К. Ушинського.

К. Ушинський писав «Як немає людини без самолюбства, так немає людини без любові до батьківщини, і ця любов дає вихованню вірний ключ до серця людини і могутню опору для боротьби з його поганими природними, особистими, сімейними і родовими схильностями» [17, с. 160]

Досліджуючи проблематику патріотичного виховання учнівської молоді ми проаналізували праці сучасних українських учених І. Беха, Н. Бондаренко, С. Грабовського, С. Косянчук, В. Третякова.

Патріотизм походить від грец. πατριότης – земляк, та лат. *patria* – батьківщина. Для з'ясування вихідного поняття дослідження «патріотизм» ми звернулися до праць М. Вавринчука, М. Яруша, В. Скуратівського, В. Явіра, які визначають його як громадянське почуття, змістом якого є любов до Батьківщини й готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, особливе емоційне переживання своєї приналежності до країни, мови, історії, традицій, готовність діяти в інтересах вітчизни та постати на її захист у разі необхідності [14]. Патріотизм передбачає любов до духовних, культурних і матеріальних цінностей своєї Батьківщини, бажання збереження її характерних особливостей, її культурного надбання та захист інтересів своєї громади, народу в цілому [11].

Визначення досліджуваного поняття подано в педагогічному словнику (за редакцією М. Ярмаченка) – «суспільний і моральний принцип, що характеризує ставлення людей до своєї країни, яке виявляється в певних діях і складному комплексі суспільних почуттів, що звичайно називається любов'ю до батьківщини» [12, с. 356].

В «Енциклопедії освіти» патріотизм характеризується з огляду на аналіз сучасного бачення цієї проблеми в суспільстві й визначають як «суспільний моральний принцип діяльного ставлення до свого народу, що віддзеркалює національну гордість і любов до Вітчизни, громадянську відповідальність за її долю, а також емоційне підпорядкування особистістю свого життя спільним національним інтересам і виявляється в готовності служити Батьківщині й захищати її від ворогів» [5, с. 633].

Провідний ідеолог ОУН Петро Федун-Полтава писав, що патріотизм мусить проявлятися не тільки в бажанні зложити життя в жертві за національні ідеали, але й у бажанні щоденною тяжкою працею здобути щораз нові позиції, творити щораз нові вартості [4].

Д. Долотова стверджує: якщо розглядати досліджуване поняття в історичному аспекті, то воно бере корені ще зі Стародавньої Греції, де прагнули сформувати прив'язаність до релігії, землі свого народження, мови, традицій, культури та народу. У Римській республіці теж шанувалось поняття патріотизму, це слово практично стало синонімом слави. Цей вид патріотизму називається імперським та ідеально пасує для нації агресора [4].

Філософські погляди на проблему патріотизму, сутності патріотичної свідомості, почуттів індивідів, зокрема й любові до батьківщини висвітлено у працях українських (Ю. Івченко, Л. Сохань, І. Стогній, В. Шинкарук) і зарубіжних (І. Кант, К. Роджерс, Е. Фромм) учених.

Ю. Івченко, досліджуючи соціально-філософський зміст поняття «патріотизм», узагальнює думку про те, що у філософському розумінні патріотизм можна розглядати в трьох аспектах: онтологічному – як реально існуючі почуття, погляди, ідеї; гносеологічному – як відображення у свідомості людини соціальної дійсності; ціннісному – як ставлення до світу крізь призму духовних і матеріальних орієнтирів, як духовно-перетворювальне ставлення до дійсності [6, с.156].

М. Качур проаналізовано провідні педагогічні підходи до поняття «патріотизм», уточнено сутність та структуру цієї дефініції в гуманітарно-педагогічному контексті та з позиції культурологічного підходу. Категорію «патріотизм» визначають як стійке соціально-психологічне утворення, що характеризує ціннісне ставлення особистості до Батьківщини в органічній єдності національно-етнічного та національно-громадянського аспектів і проявляється в культуротворчій діяльності [7].

Патріотизм характеризують за такими змістовими ознаками: «підключення про інтереси та історичну долю країни й готовність заради неї на самопожертви; вірність вітчизні, що бореться з ворогами; гордість соціальними та культурними досягненнями своєї країни; співчуття до страждання народу і негативне ставлення до соціальних пороків суспільства; повага до історичного минулого вітчизни і успадкування від нього традицій; прив'язаність до місця проживання (до міста, села, області, країни в цілому)» [5, с. 356].

На різних історичних етапах суспільного розвитку поняття патріотизму набувало інших змістових наповнень і відтінків. Відносно спекуляції цього почуття, Ю. Івченко досить влучно підтвердила цитатою із вірша «Сідоглавому» І. Франка: «...твій патріотизм – празнична одежина, а мій – то труд тяжкий, гарячка невдержима» [6].

І. Бех, К. Чорна, аналізуючи поняття «патріотизм», розглядають його в двох аспектах: особистісному, як характеристика особистості з певним рівнем свідомості, моральних цінностей, поведінки, учинків; суспільному – частина суспільної свідомості, що проявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, героїчного історичного минулого й сьогоденної розбудови держави як єдиної нації [1].

Велику увагу вчені зосередили на дослідженні виховання особистості, оскільки на сьогодні це стало першочерговою проблемою українського суспільства.

У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України окреслено, що метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста й демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [8].

Це поняття більшість учених під час виховного процесу розглядають як принцип, норму морального, національного, військово-патріотичного виховання.

Структуру патріотизму, як систему якостей та компонентів, запропонував Р. Петронговський:

1. Патріотичне почуття (любов до рідного, відповідальність за долю Батьківщини).

2. Національна гідність людини.
3. Потреба в задоволенні своїх національних інтересів, у національному самовпевненні.
4. Патріотична свідомість на основі національної свідомості, осмислення своєї громадянської ролі в суспільстві.
5. Національний такт і повага до національної гідності людей інших національностей.
6. Потреба у збереженні і передачі іншим людям вітчизняних духовно – культурних цінностей.
7. Потреба і готовність до діяльності патріотичного змісту [13, с. 19].

На сьогодні українська поетеса Л. Костенко в науковій праці «Гуманітарна аура нації, або ефект головного дзеркала» висвітлює правдивий образ України, її визначальні національні пріоритети – патріотичне виховання, формування національної свідомості та привабливого іміджу українців серед інших народів [9].

У працях О. Вишневого визначено етапи розвитку патріотичної самосвідомості особистості: етап раннього етнічно-територіального самоусвідомлення відбувається в дошкільному та молодшому шкільному віці в сім'ї та школі; у підлітковому віці цей процес здійснюється через вплив соціального середовища. Третій етап державницько-патріотичного самоусвідомлення виходить за межі етнічності та сягає рівня державності і, як наслідок, виявляється вияв любові, поваги до своєї держави як головної мети нації [3].

Т. Філімонова розглядає патріотизм, як почуття, що має внутрішню структуру з наступними компонентами:

- перший, поверхневий: природна любов до свого народу як до великої родини; любов до рідного слова, рідної природи;
- другий: це відчуття патріотизму розумом, усвідомлення обов'язку перед народом, готовність стати на захист його інтересів;
- третій: це переплетіння любові до рідного, близького з усвідомленням свого обов'язку перед народом; це прагнення, готовність служити Батьківщині [18, с.161].

Ці судження є важливими у визначенні етапів патріотичного виховання студентів різних вікових категорій.

Війна, розв'язана російськими агресорами, призвела до значних змін у національній свідомості людей України. Вона викликала активність та патріотизм усіх верств населення: від воїнів, які захищають країну, – до волонтерів та навіть дітей, які дійсно взяли на себе дорослі обов'язки; піднесла цінності, які були раніше призабуті, такі як гідність, право на гідне життя тисячолітньої нації в центрі Європи та потребу в захисті своєї ідентичності та державних інтересів, підкреслила інші цінності, такі як бойове побратимство, відповідальність за власні рішення та громадянська активність.

Сьогодні виховний процес в Україні відбувається під впливом подій в реальному часі. Українці виявили неймовірну жертвовність та героїзм, об'єднавшись в обличчі загрози і виражаючи гордість за свій народ і свою країну.

Наразі, коли захисники України на полі бою виборюють нашу незалежність, радикально змінюється мета патріотичного виховання школярів та студентської молоді: становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста й демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності громадян на основі духовно-моральних цінностей Українського народу, національної самобутності [8].

Міцним підґрунтям у цьому процесі є історико-культурне надбання українського народу. З огляду на нинішні події, це підґрунтя потребує переосмислення. Виховання ціннісних орієнтацій має здійснюватися на героїчних прикладах борців за незалежність України, її соборності та державності, розпочинаючи з періоду утворення Київської Русі, українського козацтва, українських січових стрільців, пам'яті жертв Голодомору й до нині. У свідомості кожного українця мають утверджуватися цінності й ідеали учасників Революції Гідності, Героїв Небесної сотні, Героїв війни з 2014 року по сьогодні.

Головне завдання всіх виховних інституцій – формувати в кожного громадянина позитивне уявлення про Україну як суверенну, незалежну, демократичну, соціальну державу, яка є важливою частиною європейського та світового співтовариств; почуття гордості за свою країну, її історію, культуру, традиції та досягнення в різних сферах; спонування до усвідомлення своїх громадянських обов'язків та відповідальності, зокрема, у сфері захисту України; виховання готовності захищати Україну як у мирний час, так і в умовах конфлікту та війни.

Студенти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського під час інструктивно-методичної практики, що спрямована на підготовку до роботи з дітьми в період їхнього оздоровлення проходила під гаслом «Моя Україна – надія і віра!».

Під час практичної підготовки вони долучилися до значущих справ, що залишили слід у думках, поглядах, почуттях кожного. Так, під час презентації студентського челенджу «До перемоги!» учасники захищали ідеї, що символізують Україну непереможну. З їхніх вуст звучали проникливі слова національної єдності та сили: «Ми єдина країна, єдина держава – єдине ціле, єдина сім'я, і маємо підтримувати один одного в цей нелегкий час».

Голос студентів був переконливим, оскільки відтворював їхню внутрішню сутність: «Я підтримую свою країну, бо я українка, українець – я допомагаю біженцям. Я українка й виготовляю маскувальні сітки, я українка й виготовляю окопні свічки. Я розповідаю про війну в Україні людям зарубіжних країн. Я пройшла курси першої домедичної допомоги. Я займаюся психологічною підтримкою постраждалих у війні. Я навчаюся в рідній державі. Я поширюю українське мистецтво. Я виступаю на благодійних концертах у підтримку ЗСУ. Я займаюся гуманітарною допомогою. Я – українка, і цим пишаюся».

Участь кожного студента в челенджі «До Перемоги!» продемонструвала внутрішній запал любові, небайдужості до майбутнього країни, стала поштовхом до активної дієвості в житті своєї країни, прагненні до захисту національних інтересів, розвитку й підтримці демократичних цінностей.

Студенти стали учасниками флешмобу «Я люблю Україну». Кожен із них був причетний до виконання завдань: «Я знаходжу національну символіку в населеному пункті, де живу». «Я рятую бездомних тварин». «Я дбаю про озеленення двору». «Я презентую мистецькі, театральні постаті нашого краю». «Я знайомлю людей з історичними постатями, які прославляють наш край. «Я та мої рідні/друзі вшановуємо пам'ять Загиблих, які полягли за незалежність України». «Я створюю соціальну рекламу: «Україна – країна можливостей», «Хто ми, українці, у глобальному контексті?», «Справжні цінності в житті» тощо. Участь у флешмобі сприяла поглибленню, розширенню знань про історію, культуру, традиції, державні символи, мову та інші аспекти національної ідентичності, а також вихованню таких якостей як любов до рідного дому, землі на якій народився, повагу до навколишніх людей, шанобливе ставлення до навколишнього світу тощо.

У день вишиванки підготовлено 10 цікавих фактів історії її створення. За допомогою конструктора орнаментів та текстової вишивки студенти створювали український орнамент. Для цього активізувалася власна фантазія, творче мислення здобувачів. Вони знайомилися з тим, що український орнамент має безліч геометричних фігур, які набувають особливого значення під час їхнього використання, аналогічно й у буквах, цифрах кодується певна фігура орнаменту. Наприклад, ромб символізує зерно, хрестик – єдність тощо. Тобто, знаючи символи фігур, вибираються ті, що до вподоби. Разом з тим, є можливість змінювати колір полотна, колір орнаменту, стиль. Кожній літері відповідає національний символ – частина орнаменту. Їх розміщують симетрично, і на основі розвинутої творчої уяви створюють національний орнамент, що відображає індивідуальність особистості, її національну ідентичність.

Кожен орнамент має свою унікальну форму та силу, утілюючи дух минулих поколінь. Причетність кожного студента до створення українського орнаменту – це утвердження в його свідомості національних цінностей, національної ідентичності, зміцнення причетності до національної культури.

У рамках патріотичного виховання студентської молоді все більшої актуальності набуває проблема інформаційної грамотності, розвитку критичного мислення не лише в реальному житті, а й у медіапросторі. Адже інформаційна екосистема містить неякісну, неправдиву інформацію, яка погіршує процес спілкування, призводить до дестабілізації суспільства. Оскільки молодь постійно перебуває в медіапросторі, то зусилля освітян мають бути спрямовані на дотримання студентами інформаційної гігієни, протидії маніпулятивної чи оманливої інформації на війні з ворогом в інформаційному просторі. Навчанню студентів сприяла їхня участь в антифейковій інтелектуальній грі Нота Єнота та участі в проєкті «Вивчай і розрізняй». Під час цих заходів студенти навчалися розпізнавати клікбейт, фейкові новини, неправдиві гіперпосилання, фейкові фото, підроблені відео тощо. Вони висловлювали свої міркування щодо інформаційної війни, створюючи й презентуючи авторські реклами «Проти фейку», «За реальність» в інформаційному просторі.

Під час проведення акції «Підтримаємо, допоможемо й разом переможемо!» студенти мали можливість почути репортаж голови волонтерської ГО «Мольфар» Лілії Вотчер, яка неодноразово перебувала серед воїнів в зоні бойових дій. Учасники виготовили декоративно-мистецькі вироби, написали картини, вишивки та інші предмети для продажу на аукціоні. Було перераховано близько 27 тис. грн. ГО «Мольфар» на підтримку військових. У рамках акції – звернення студентів до воїнів (написання та декламування віршів, пісень, прозаїчних виступів, відео-сюжетів).

«Україна – це супер. Україна – це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартом. В умовах сучасного світу їй немає ціни», – геніально висловила Ліна Костенко. «Якби світ мав капелюха, то мав би зняти

його перед Україною», – додав британський мільярдер, засновник компанії Virgin Group Річард Бренсон.

Отже, теоретичний аналіз понять «патріотизм», «патріотичне виховання» уможливив з'ясувати їхню сутність, структуру, змістові характеристики, що спонукало до активізації практичної реалізації інноваційних ідей патріотичного виховання студентів в умовах військового стану.

Література

1. Бех, І. Д. Чорна К. Патріотичне виховання дітей та молоді. *Позашкілля*. 2011. № 10. С. 9-16.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал: підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. 4-е вид. Львів : Камула, 2006. 278 с.
3. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Львів, 1996. 233 с.
4. Долотова Д. Любов до ідеї, свободи чи Батьківщини? Що таке патріотизм та хто такий патріот. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/shho-take-patriotyzm-ta-hto-takyj-patriot-var-to-znaty/>.
5. Енциклопедія освіти / Акад.пед.наук України / головний ред. В. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Івченко Ю. Соціально-філософський зміст патріотизму. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1 (11). С. 154-162.
7. Качур М.М. Поняття «патріотизм» в українській науковій педагогічній думці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 6 (32). С. 54-61.
8. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022. Київ. № 527 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-r#n12>
9. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала. *Вибрані твори: в 5 т. Рівне: ПП ДМ, 2006. Т.2: Хрестоматія: «Золотослів»*. С. 180-196.
10. Кривда В. Національно-патріотичного виховання як складова професійної компетентності майбутніх вчителів. *Вісник науки та освіти*. 2023. №5(11). С. 593-594.
11. Нестор В. Національно-патріотичне виховання в Україні та його особливості. URL: <https://bit.ly/47xS1AJ>
12. Педагогічний словник / відп. ред. М. Д. Ярмаченко. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
13. Петронговський Р. Р. Теорія і практика формування патріотизму старшокласників: монографія / За ред. проф. М.В. Левківського. Житомир: Полісся, 2003. 220 с.
14. Скуратівський В. Патріотизм. *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 471-742 с.
15. Сухомлинський В.О. Народження громадянина: вибрані твори у 5 т. Київ: Рад.школа, 1976. Т. 3. С. 283-567.
16. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. *Вибрані педагогічні твори в 2 т. К.: Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 43–103*.
17. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. *Вибрані педагогічні твори в 2 т. К.: Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 192–471*.
18. Філімонова Т. В. Підготовка майбутніх учителів до патріотичного виховання молодших школярів у теорії педагогіки. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 1.45. С. 159-162.
19. Шинкаренко В., Мірошніченко А. Підготовка вчителів до діяльності з національно-патріотичного виховання учнів в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти: Філософія. Педагогіка*. 2021. № 1 (1). С. 63-67.
20. Явір В. Патріотизм. *Політична енциклопедія* / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С. 546.

References

1. Bekh, I. D. Chorna K. Patriotychne vykhovannia ditei ta molodi [Patriotic education of children and youth]. *Pozashkillia*. 2011. № 10. S. 9-16.
2. Vashchenko H. Vychovnyi ideal: pidruch. dlia pedahohiv, vykhovnykiv, molodi i batkiv. 4-e vyd. [Educational ideal: a textbook for teachers, educators, youth and parents] Lviv : Kamula, 2006. 278 s.
3. Vyshnevskiy O. Suchasne ukrainske vykhovannia [Modern Ukrainian education]. Lviv, 1996. 233 s.
4. Dolotova D. Liubov do ideji, svobody chy Batkivshchynu? Shho take patriotyzm ta khto takyi patriot? [Love for an Idea, Freedom or Homeland? What is patriotism and who is a patriot?]. URL: <https://vikna.tv/styl-zhyttya/shho-take-patriotyzm-ta-hto-takyj-patriot-var-to-znaty/>.
5. Entsyklopediia osvity / Akad.ped.nauk Ukrainy / holovnyi red. V. Kremen [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2008. 1040 s.
6. Ivchenko Yu. Sotsialno-filosofskiy zmist patriotyzmu. Filosofski ta metodolohichni problemy prava [Social and philosophical content of patriotism. Philosophical and Methodological Problems of Law]. 2016. № 1 (11). S. 154-162.
7. Kachur M.M. Poniattia «patriotyzm» v ukrainskii naukovi pedahohichnii dumtsi [The concept of "patriotism" in Ukrainian scientific and pedagogical thought.]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2013. № 6 (32). S. 54-61.
8. Kontseptsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 06.06.2022. Kyiv. № 527 [Concept of national-patriotic education in the education system

- of Ukraine: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 06.06.2022] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-r#n12>
9. Kostenko L. Humanitarna aura natsii, abo defekt holovnoho dzerkala [Humanitarian aura of the nation, or the defect of the main mirror]. *Vybrani tvory: v 5 t.* Rivne: PP DM, 2006. T.2: Khrestomatia: «Zolotosliv». С. 180-196.
 10. Kryvda V. Natsionalno-patriotychnoho vykhovannia yak skladova profesiinoi kompetentnosti maibutnikh vchyteliv [National-patriotic education as a component of future teachers' professional competence]. *Visnyk nauky ta osvity.* 2023. №5(11). С. 593-594.
 11. Nestor V. Natsionalno-patriotychne vykhovannia v Ukraini ta yoho osoblyvosti [National-patriotic education in Ukraine and its peculiarities]. URL: <https://bit.ly/47xS1AJ>
 12. Pedahohichni slovnyk / vidp. red. M. D. Yarmachenko [Pedagogical Dictionary]. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2001. 516 s.
 13. Petronhovskiy R. R. Teoriia i praktyka formuvannia patriotyzmu starshoklasnykiv: monohrafiia / Za red. prof. M.V. Levkivskoho [Theory and practice of forming patriotism of high school students: A monograph]. Zhytomyr: Polissia, 2003. 220 s.
 14. Skurativskiy V. Patriotyzm [Patriotism]. *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk / V. I. Shynkaruk (hol. redkol.) ta in.* Kyiv : Instytut filosofii imeni Hryhoriia Skovorody NAN Ukrainy : Abrys, 2002. С. 471-742 s.
 15. Sukhomlynskiy V.O. Narodzhennia hromadianyna: vybrani tvory u 5 t. [The birth of a citizen: selected works in 5 vols.] Kyiv: Rad.shkola, 1976. T. 3. С. 283-567.
 16. Ushynskiy K. D. Pro narodnist u hromadskomu vykhovanni [On nationality in public education]. *Vybrani pedahohichni tvory v 2 t.* Kyiv: Rad. shkola, 1983. T. 1. С. 43-103.
 17. Ushynskiy K. D. Liudyna yak predmet vykhovannia [Man as a Subject of Education]. *Vybrani pedahohichni tvory v 2 t.* Kyiv: Rad. shkola, 1983. T. 1. С. 192-471.
 18. Filimonova T. V. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do patriotychnoho vykhovannia molodshykh shkolariv u teorii pedahohiky [Preparation of future teachers for patriotic education of junior schoolchildren in the theory of pedagogy]. *Naukovyi visnyk Mykolajivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriia : Pedahohichni nauky.* 2014. Vyp. 1.45. С. 159-162.
 19. Shynkarenko V., Miroshnychenko A. Pidhotovka vchyteliv do diialnosti z natsionalno-patriotychnoho vykhovannia uchniv v osvitnomu protsesi zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Preparation of teachers for activities on national-patriotic education of students in the educational process of general secondary education institutions]. *Visnyk Dniprovskoi akademii neperervnoi osvity: Filosofiia. Pedahohika.* 2021. № 1 (1). С. 63-67.
 20. Iavir V. Patriotyzm [Patriotism]. *Politychna entsyklopediia / Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in.* Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo, 2011. С. 546.